

Poznámky o přípravě charakteru a smýšlení národa pro případ války.

(Článek npor. Jeníčka na toto thema, uveřejněný v čís. 5 a 6 „Vojenských rozhledů“ se mi velmi líbil nejen pro vážný způsob i upřímnou formu, kterými autor podává svá mínění, ale i pro svůj promyšlený obsah. O této látce bylo v našich kruzích až dosud jednáno pramálo, ačkoli by si zasluhovala pozornosti měrou svrchovanou.

S velkou většinou názorů kolegy Jeníčka souhlasím docela. O některých věcech jsem však mínění zcela odchylného, jiné zas považuji za tak důležité, že je doplňuji ještě několika poznámkami. Volil jsem tedy pro svůj článek formu glos, volně k sobě řaděných; jednotící linii dává jim teprve článek Jeníčkův. Připomínám, že text psaný proloženě je citován ze statí Jeníčkových.)

I. Náš problém války.

Být i statečný je opravdu dobré. Mít pohotově šíp a luk, abych se ubránil, až budu napaden, je dobré. Ale mít přípra-

veny šípy, abych v příhodné chvíli napadl pokojného souseda, je zlé. Proti válce musím připravovati nejen statečnost a zbraň (staré „Si vis pacem, para bellum“), ale také mír, skutečný mír, ne mír Nietzscheův, který jest jen oddechem k dalšímu boji. Svou vůli k míru musím osvědčovati stále, jasně a upřímně, aby můj soused nezačal na mne stříletí svými šípy jen proto, že se bojí šípů mých.

Je mnoho lidí, kteří nevěří v trvalost míru, poněvadž podle nich je boj eminentním projevem života vůbec. Řeknou: „Jestliže já a můj soused, prodechnuti mírumilovností, rozláme oba své luky a šípy, poněvadž jsou nepotřebné a zbytečně dráždí, máme pak jistotu, že se naši synové a vnukové, nemajíce již šípů, nevrhnou jednou na sebe klacky nebo prostě pěstmi pro nějakou ztracenou slepici? Odpoví se nám, že máme oba vychovávat své syny a vnuky tak, aby i oni byli prolnutí potřebou míru, aby se podrobili rychtářovu rozsudku v svém sporu o onu slepici. Jste s dostatek optimisty, abyste věřili v účinnost podobné výchovy, abyste věřili, že se u vašich potomků neprojeví atavisticky prastaré pudy vašich předků?“

Patřím k těmto optimistům. I když mám **zlého** souseda, chci stále projevovati svou vůli k míru a snahu po klidném soužití, když zatím přátelství mezi námi není možné, chci k tomu vésti i své syny a vnuky, ač on své syny a vnuky nabádá k zášti. Ale při tom chci býti stále na pozoru. Přejde-li můj soused, aby mi ublížil, nedám se a budu se bránit. Vynasnažím se, abych ho přemohl co nejdříve a co nejlépe, abych mu odebral jeho zbraň a vyhodil ho ze svého dvora. Dokud nebudu přesvědčen o upřímné mírumilovnosti svého souseda, dokud nemám jistoty, že by se mne celá obec ujala, kdyby mi soused způsobil krivdu, dokud není zaručeno, že se celá obec zvedne potrestati sousedovu zlovolnost, dotud musím pomýšlet na obranu, a to na obranu řádnou. Do té doby musím býti stále pohotově, abych bránil zlu, do té doby platí pro mne heslo: „Si vis pacem, para pacem et bellum“.

*

V těchto závěrech je obsaženo mé credo o problému války. Míním, že český člověk může býti docela dobře přesvědčeným, upřímným stoupencem pacifismu a zároveň mužem statečným, vždy odhodlaným k boji za právo. Pacifismus s bojovným duchem lze za dnešních poměrů sloučiti bez jakýchkoli nesnází v dobrý soulad.

U nás má slovo „pacifismus“ na mnoha místech stále zvuk jaksi odiosní. Často se jím rozumí činnost moralisujících idealistů, kteří své „chimerické“ představy o zdokonalení člověčenstva a o trvalém míru převádějí na pole politické, na němž jsou prý dilety; místy je považován dokonce za výron duševní zženštilosti, za nějž by se měl každý pořádný muž stydět. Ve skutečnosti je však pacifismus — když si odmyslíme jeho hlavní vady, tu a tam se porůznu vyskytující: radikalismus, bojovný fanatismus na jedné, nemístný optimismus a oddávání se přílišným ilusím na druhé straně — hnutím velmi reálným, které v moderní době nepočítá tak se stránkou čistě citovou, to jest s prostou negací militarismu, nýbrž s ideálem velmi pozitivním, totiž s vybudováním takových mezinárodních vztahů a takového světového právního řádu, které by úplně zabránilo uplatňování mezistátní libovůle.

Sentenci „Věčný mír je snem, a to ještě ne pěkným“, kterou pro-

nesl starší Moltke, nikdy neuvěřím, zrovna jako nevěřím tvrzení Jeníčkovu (v závěru poslední kapitoly), že stálé vojsko jest institucí definitivní a že zrušení stálých vojsk anebo jejich přeměna na milici je utopií, doporučí praurčení světa.

*

Vztahy náboženství Budhova a Kristova k válce nelze posuzovati v jedné větě jednotně. Stanovisko původního učení Kristova k válce bylo ovšem skoro totožné se stanoviskem nauky Budhovy, ale jen do té doby, kdy se křesťanství začalo přizpůsobovati státním ideám a potřebám římské říše; ještě více se změnilo, když křesťanství počalo bažiti po světské svrchovanosti a usilovati o vládu nad tímto světem. Kdežto buddhismus zachoval svůj odpor k válce téměř v původní čistotě až do nové doby, počaly křesťanské církve válku nejprve mlčky trpěti, pak ospravedlňovati, podporovati, hlásati, propagovati a organisovati. Pochopíme tak lépe příkrý rozdíl mezi historií Evropy a dějinami buddhistické Asie. Dokazuje to též, že výchova k míru je možná, je-li míněna upřímně.

*

K thesi dr. Tomáše Trnky: Z dějin se můžeme přesvědčiti, že příčiny a následky války jsou opravdu tím složitější, čím větší je kultura válčících stran. Je to pravdivé, potud, pokud je kulturou míněna civilisace, rozvoj intelektu a všech jeho projevů, ne však kultura srdce, kultura **mravní**. Na příklad doba italské renesance je skvělým, vítězným tažením ducha proti středověkým barbarismům intelektuálního života, ale zároveň vedla k strašlivému zesurování mravního citění, zanedbávajíc kulturu srdce úplně. Prohnaná mazanost Sforzů, Gonzagů, Medičejských a ostatních renesančních knížat italských, studené chytráctví Machiavelliho, cynická sofismata Alexandra VI. a děsivá zločinecká moudrost jeho syna jsou doprovázeny válečným řáděním krutých kondotiérů. Všichni tito lidé byli štědrými podporovateli umění a předháněli se v mecenášství — i ti nejbrutálnější vojevůdce. Vědy, umění, literatura, obchod květlý, estetické citění se znamenitě rozvíjelo: ale země byla zmítána stálými, hroznými válkami a vraždami, poněvadž civilisace neznamenalala skutečnou kulturu, morálka byla docela potlačena estetismem, místo aby se s ním vyvíjela v harmonickém souzvuku. Opravdová kultura válce brání, prostá civilisace, pěstující sobectví, ji podporuje.

Čistě renesančním duchem byl Matyáš Korvín, horlivý propagátor vzdělanosti v Uhrách: vizme, jak ušlechtilým byl proti němu náš Jiří z Poděbrad, neumějící ani latinsky, ani německy!

*

Npor. Jeníček ukazuje, jak určuje svůj poměr k válce profesor T. G. Masaryk v „České otázce“ („Válka jest něco hrozného, ale válka není zlem největším — žít nečestně, být otrokem, zotročovat je horší“); je známo, že Masaryk jako prezident tento svůj názor potvrdil v svém nedávném projevu v Táboře. Jeníček dodává, že tento Masarykův předpoklad nás zbaví pocitu, že válka je zlem a křivdou, učiní nám ji přijatelnou, dá jí mravní základnu a ospravedlní ji v očích všech jednotlivců i dočista huma-

nitních. Jeníčková dedukce není správná, poněvadž vyplývá ze zaměny Masarykovy věty „válka není zlem největším“ za větu „válka není zlem“. Objektivně zůstává válka zlem vždy, ať křivdu páchám já (napadnuv souseda) nebo můj protivník (jsem-li jím napaden). Ale **horším** zlem je dát se bez obrany porobit, zotročit a ovšem i zotročovat jiného. Tedy jen **obránná** válka má pro nás mravní základnu a dá se ospravedlniti v očích všech jednotlivců. Obranná válka je pro nás skutečně otázkou cti. Namítne se mi snad, že není třeba klásti zvláštní důraz na přívlastek „obránná“, poněvadž náš národ nikdy nebude asi pomýšleti na válku výbojnou. Je to snad pravda — a z ostatních vývodů npor. Jeníčka je zřejmé, že hájí vlastně jen právo války obranné; ale chtěl bych to míti přece jen zdůvodněné přesněji, aby našim antimilitaristům i „antimilitaristům“ mohla být snáze vyražena zbraň z ruky.

*

Je pravda, že každá válka bude vždy považována za ničitele osobního štěstí, prospěchu a klidu; osobní zájem jednotlivce byl, jest a bude vždy největším nepřitelem války. Kdyby se mne někdo ptal, v čem vlastně záleží podstata pravého hrdinství, řekl bych mu asi, že v jasné vůli vědomé a dobrovolně obětovati vlastní blaho blahu celku. Na bližších okolnostech již tak mnoho nezáleží; v kritických situacích, kde je třeba krajního vypětí všech sil, může se hrdinství projevit ve skvělém světle, jinde zůstává utajené. Ceny tím nepozbývá.

*

Nestačí říci: Hodnotíme-li válku ve vztahu k blahu celku národa, přestává býti válka zlem, tedy nástrojem zavrženíhodným, a stává se na jedinou prostředkem sebezáchovy ohroženého národa a je tedy relativním zajištěním jeho existence, území a majetku. Tohle všechno říkali a říkají i Němci o světové válce, i ti z nich, kterým válka zlem nebyla. I oni se snažili přesvědčiti národ, že světová válka je a byla vedena pro sebezáchovu národního celku, snažili se oduševniti občana-vojína tak, aby rád bojoval za zachování nabytých národních hodnot, aby bez ohledů na všeliké rozdíly s radostí plnil svou povinnost, jak zákony káže; i oni jej chtěli přesvědčiti, že i když zemře v boji, přinese jeho smrt štěstí a mír. Celá obrovská záplava německé literatury o „Kriegsschuldfrage“ hledí dokázat, že světová válka byla Němcům preventivním opatřením k zachování ohroženého národa, že to byla vlastně válka obranná a že ji začali jen podle zásady, že útok je též prostředkem obranným. Kdyby je hrozivé chování sousedů k tomu nenuťilo, nebyli by se prý dali do války. Ovšem, za války samé byli tu a tam do té míry upřímní, že prozradili, že jim nejde o zachování dosavadních hodnot, ale i o získání statků nových, na újmu sousedů.

I expanse moderního Japonska hodnotí válku ve vztahu k blahu celku národa. „Náš stát je přelidněn, nestačí vyživiti celý národ — praví — může nám někdo mít za zlé, že hledáme nová sídliště pro přebytek svých lidí? Kdybychom jich nedobyli, jsme ohroženi v své existenci.“

Je tedy třeba, aby stát a jeho vláda dbala **přísně** toho, aby v případě války od samého počátku, bylo každému občanu jasně a nezvratně zřejmé, že jde bojovati ne na výboj nebo pro všelijak zastřené cíle, nýbrž pro ubránění vlastní **ochrozené** svobody a ohrožených statků. Jen v tom případě mohou počítati na vědomé a ochotné plnění povinností svých občanů-vojáků. Válečníci takového státu a takové vlády nebudou si říkati výbojné „chci“ ani jim nebude nutno kázati kategoricky „musíš“; řeknou si sami lidsky spravedlivé a mravné: „Chci, protože musím“.

Z té příčiny se snaží morálně vyspělý člověk také odstranit tajnou diplomacii a tajné vojenské spolky.

Správně bylo napsáno: „Mravní síla a právní cítění národa poskytují mu nejbezpečnější záštitu proti zahraničnímu nepříteli.“ (Rudolf v. Ihering: „Der Kampf ums Recht“ 1925.)

II. Národnost.

Z druhé kapitoly Jeníčkových úvah, jakož i z některých poznámek v kapitolách dalších, kde se tato látka vyčerpává blíže, vysvítá, že mu jde o dvojí věc, ač to zcela zřetelně nerozlišuje:

1. o vytvoření národa československého ve smyslu státně-politickém, tedy o zřízení jednotné a jednotící státní idey ve všech vrstvách obyvatelstva bez zřetele na jeho kmenovou a jazykovou příslušnost a o vypěstování citu sounáležitosti ve všech těchto vrstvách;

2. o skutečné vytvoření národa československého ve smyslu etnografickém, tedy o dokonalé sblížení obou větví národních, Čechů a Slováků — bez újmy jejich citu pro regionalismus, žárlivě strážného — tak, aby vymizely motivy plné disharmonie a revnivosti.

Pokud se týká první otázky, vyslovuje autor přesvědčení, že časem bude tento problém vyřešen k spokojenosti: má asi zatím na mysli spíše možnost jakéhosi „modu vivendi“ a teprve později společného státního citění různojazyčných příslušníků republiky. Připojují se rovněž k jeho přesvědčení. Jestliže se Rakousku nepodařilo vypěstovati rakouské státní citění v rozličných jeho národnostech, nesmí nás to odraditi od práce, poněvadž víme, že se tu Rakousko dopouštělo velkých chyb; ještě větších chyb se dopouštěli Maďaři, snažíce se stále usilovněji nahraditi politický pojem národa uherského etnografickým pojmem národa maďarského.

S velkým zájmem můžeme sledovati, jak bude vyřešen problém soužití Valonů a Vlámů v Belgii, problém to stále akutnější přes sto let trvání belgického státu. Myslím však, že k příkladu švýcarskému, který jsme si stavěli hned v prvních letech našeho státního života, budeme nuceni přihlížeti pilněji.

III. Povaha.

... a z hrdých mořeplavců stávají se přelomem doby zoufalí a tupí trosečníci. Je to snad přirovnání až příliš drastické a nedá se ho dobře použití pro mnohé případy našich nezdarů, ale jinak vystihuje jádro věci. Vskutku bychom se měli vychovávat k větší strízlivosti a rozvaze při počátku každého díla a naopak k udržování ohně čilosti a k větší houževnatosti tam,

kde se započaté dílo nedaří zcela podle původního plánu. Je to krásný úkol pro vychovatele naší mládeže, kteří by se jím měli zabývat horlivěji ve škole i na vojně: tkví v tom též základ pravé mužnosti a vojenských ctností.

*

Mám za to, že npor. Jeníček neposuzuje vývoj zápasu husitství správně. O tom ovšem mohou rozhodovati spíše naše vědecké kapacity, profesori Pekař, Urbánek, Novotný, Šusta, Kybal atd. Přece však míním, že se nedá mysliti, že by v první polovině XV. století některý národ — i kdyby byl větší než národ český — mohl za tak nepříznivých okolností setrvati s počátečním mocným a rázným elánem v boji s církví a s katolickou Evropou déle než čeští husité. Proč bychom tedy měli uvádět konečnou fázi husitských válek až do kompaktát jako školní příklad náhlého ochabování prvotního elánu, jako příklad povahové vady specificky české?

Bitvu u Lipan nelze považovati za tak hrozné národní neštěstí, jak se to dělo až doposud. Zajisté znamená každá občanská válka zeslabení národních sil, ale Lipany znamenaly vlastně zjednodušení boje a posílení stran středních; nebylo možno vésti doma boj všech proti všem do úplného vyčerpání. Když nemohla být zdolána katolická Plzeň, musilo nezbytně dojít k Lipanům; většině utrakvistů, stranám Příbramově a Rokycanově nezbývalo vlastně nic jiného, než se spojit a vypořádat s radikální stranou táboorskou po zlem, když to nešlo po dobrém.

Za těch poměrů byla kompaktáta ziskem ohromným; tak ohromným, že církev, které kompaktáta od samého počátku znamenala velmi povážlivý ústupek, pomýšlela hned, povolujíc je, na jich zrušení (legát Jan Palomar). Římská kurie mohla pak s lehčím srdcem zrušit to, co povolil její soupeř, basilejský koncil. Ač byla kompaktáta kompromisem, není dost spravedlivé, nazývati je „nevinným“ a „nezávazným“ (v IV. kapitole Jeníčkových úvah).

*

V tom se shodují snad všichni historikové, že pražská defenestrace byla neuváženým činem; je však víc než pravděpodobné, že kdyby nebylo této příhody s předcházejícími konflikty v Hrobech a v Broumově, bylo by došlo k velkému měření sil v Evropě — jímž byla třicetiletá válka — z jiného podnětu a že by Čechy, jedno z hlavních ohnisk napětí, nezůstaly tak jako tak tohoto boje ušetřeny. Jsme všichni pamětníky světové války: byl by někdo s to dokázat, že by k ní dříve nebo později nedošlo, nebyť sarajevského atentátu?

Arci, vojenská příprava českých stavů a českého národa byla špatná — i počáteční odhady byly zle vypočteny; ale potom tu bylo ve hře osudu tolik mocných činitelů, že jsme již nemohli býti sami pány svého příští, ani kdyby nebylo u nás té roztržičnosti. Česká emigrace podnikla mnoho; Komenský vyvinul úsilí nadlidské a projevil velkou moudrost státnickou — může se mu vyčítati elegický ráz činnosti (tón jeho „Kšaftu“ není ještě toho důkazem) a nedostatek ráznosti? Myslím prostě, že tenkrát před 300 lety měli jsme právě tolik nepřízně osudu, kolik ve světové válce štěstí. Nechci tím ovšem tvrdit, že jsme byli tehdy bez viny: ale nehodnotím činnost Komenského — za daných poměrů — o nic méně než

činnost Masarykovu. Ostatně byla příprava českého národa před světovou válkou o mnoho lepší než před válkou třicetiletou?

*

Velké sebeobětování jako projev davový je věc náramně ošemetná, riskantní a můžeme jen děkovat, že u nás nebylo k tomu dost předpokladů. Pokud se týká protihabsburského odboje za války, jež tu klade Jeníček jako příklad, bylo by jistě mravnější, kdybychom svou lásku k bližnímu, lásku k národu, to jest touhu po jeho osvobození projevili vždy a všude hned od počátku nepokrytě davovým bojovným hnutím, ale rozumně by to nebylo. Byl by to akt nerozvážnosti, proti které npor. Jeníček na jiném místě tolik brojí, a právem. V závěru své studie o rozporech vojenské a civilní správy za světové války („Zprávy Vojenského archivu a musea RCS.“ 1927, II.) zmiňuje se o tom, že obecné přesvědčení, že Rakousko při vstupu do světové války bude ihned zachváčeno vnitřními bouřkami, bylo jedním z největších omylů kalkulace Dohody, a ostatně i klamem, jemuž podlehl i mnozí obyvatelé dunajské monarchie, Čechy a Němce v to počítajíc. Poznamenal jsem tehdy, že jen zdravý pud vedl potlačené národy v Rakousku k tomu, nezahájit hned s počátku otevřený boj uvnitř říše. K tomu dodávám nyní, že nevěřím tomu — ač jsem jinak zajedno s npor. Jeníčkem stran našich chyb — že nejsme schopni dobrovolného vyššího obětování, vyjímajíc železné nutnosti. Gesto plukovníka Ševce však za takový čin nepovažuji: vysvětluji si je čistě lidskými pohnutkami.

*

Znalost a správné ocenění národní povahy — národa vlastního i sousedních — jsou politikovi a tedy i činitelům vojensko-politickým nezbytné. „Účin a reakce národní povahy náleží k politickým imponderabiliím; Bismarck to věděl, státní správa po něm nikoliv. To vedlo (v Německu) k falešné politice před válkou i za války. Také nejvyšší armádní velení a strany neuměly za války správně hodnotit protivníky po stránce psychologické“ (Georg Steinhausen: „Das deutsche Volk“ Lipsko 1921).

V své práci, uvedeně dříve, jsem ukázal, jak nepatrně byli rakousko-uherská důstojníci vzděláni politicky, jak málo dovedli rozuměti povaze českého člověka a co hrubých chyb natropilo v té příčině AOK.

Pro naše poměry míním, že naši důstojníci, především generálního štábu, potřebují se řádně vzdělati i v oboru historie, moderní politiky, sociologie a národního hospodářství, se zřetelem k poměrům domácím i zahraničním. Nemusí a nemůže umět každý všechno — na to nezbyvá času; ale některému z těchto oborů má se z nich věnovati každý. Neříkám tu nic nového, ale vidím, že se na tyto věci stále dost nedbá.

*

Ačkoliv je pravda, že Čechové rádi přijímají nová hesla, především z ciziny, a že jsou schopni i největších pošetilostí v praktickém jich uskutečňování, neplatí to o velké většině národa a nelze považovati tuto vlastnost za charakteristickou známku jeho povahy. Ostatně sám npor. Jeníček mluví dále o našem „cunctatorství“ v uskutečňování velkých ideí, rojících se v našich hlavách. My jen rádi teoretisujeme.

Bylo by dobře, kdybychom se ohlíželi ještě častěji a intensivněji po cizích vzorech, ovšem kriticky, abychom poznali, kde je krása cizích hesel ilusorní a kde skutečná. Hledat znamená najít. Přijímáním a uskutečňováním dobrých ideí zvenčí přibližujeme se k standardu kulturního člověka evropského a světového a není třeba hořekovat nad ztrátou „pelu svéraznosti“, jak se to někdy děje. Tomuto nářku vlastně ani nevěřím; mám pocit, že kosmopolitní citění a upřímné vlastenectví lze velmi dobře spojit, že se navzájem doplňují a prohlubují. Hlubším zkoumáním a poznáním cizích předností a vad poznávám lépe i vady a přednosti domácí — lepší poznání vede pak k zvroucnění vztahů k domácím kořenům. Vždy nám bude bližší košile než kabát.

*

Perspektivy otázky, jak by se byl zachoval národ, kdyby v poslední válce došlo k porážce západních demokracií, byly by zajisté velmi neradostné a neutěšené, pokud se týká dalších možností národní obrany proti vítězům. Nemohlo by se však říci, že by se dobré stránky našeho národního charakteru tím více neupevnily a nezocelily?

IV. Antimilitarismus.

Nevidím v tom docela nic tragického, že národ, který trpěl po celá tři století pod jhem nesamostatnosti a státní svobody, jen národem antimilitaristů v pravém smyslu slova. Shledávám to úplně pochopitelným a přirozeným. V antimilitaristickém citění tkvěl hodný kus naší národní obrany v oněch dobách: právě proto je český antimilitarismus přímou našími typem a nemá nic — lépe říkajíc skoro nic — společného s antimilitarismem světovým. Tragiku bych viděl v tom, kdyby se nyní náš národ z tohoto „antimilitarismu“ neuměl vyprostit. Deset let státní svobody nemohlo ovšem odčinit to, co způsobila tři století poroby, nepochybuji však o tom, že k nápravě dojde rychlým tempem.

*

Stará sláva vojenských Čech nepomíjí a české vojáctví a hejtmanství z českých povah nemizí proto, že Jednota českých bratří naočkovala nám nevědomě národní antimilitarismus (nebo spíše amilitarismus), nýbrž především z té příčiny, že se za vlády Jagelonců a prvních Habsburků těšily české země po dlouhou dobu míru; války turecká a šmalkaldská dotýkaly se jich jen nepřímo. Stará generace českých vojáků a hejtmanů, vychovaná zkušenostmi z dob husitských a hledající obživu ve všech možných cizích zemích, pomalu vymírá. V téže době se však mění již podstatně technika válčení, která poněmáhle nastupuje zcela nové dráhy. Ve válkách se užívá účelnější kombinace tří zbraní; místo náhlého nárazu vojska na nepřítel dochází nyní v bitvách k palbě pěchoty, zesílené dělostřelectvem — jež svým rozvojem nabylo takové důležitosti, o jaké se době Žižkově ani nesnilo — a doplněné útokem jezdeckva. Ještě o něco později, koncem XVI. století, zavádí Mořic Oraňský nové metody kázeňské, větší pohyblivost vojsk, uplatňuje zlepšenou techniku výcvikovou a dává do pořádku hospodaření v plucích.

Nemajíce přímého zájmu na válčení samém, nevěnují Čechové valné pozornosti ani modernisujícímu se způsobu válčení. Ne ze zásady, ale prostě proto, že toho doma sami nepotřebovali a že na budoucnost nepamatovali. Pokud vstupovali do žoldnéřských armád bojujících v cizině, rychle se odnárodňovali; ostatní lid pozbyl docela náklonnosti a chuti k válce pro účely cizí a nevábné — ani na bojích s Turky neměl zájmu, jak se o tom zmiňuje Dačický z Heslova. Mravy žoldnéřů byly takové, že se lid od nich odvracel s odporem, a strach z válečného řemesla stal se obecným.

V té době ani Němci, k nimž vliv učení Chelčického přece nezasahoval, nejsou národem dobrých vojáků. Až do počátku XVIII. století byly pluky v německé říši skoro úplně doplňovány cizinci a teprve Fridrich Vilém I. zavedl v letech 1726—1733 kantonální systém doplňovací jen proto, aby pruské pluky měly aspoň polovinu německého mužstva.

*

Po Bílé hoře, na kterou český člověk nebyl připraven ani vojensko-technicky, ani vojensko-morálně, třeba tedy v našich zemích bráti v úvahu vojáky španělské, valonské, vlámské, na druhé straně švédské a francouzské, tedy vesměs lid ve válečném řemesle poslední doby řádně vycvičený. Místo žoldnéřských vojsk sbíraných případ od případu a po skončení tažení zase propouštěných, mají Valdštýn, Gustav Adolf i kardinál Richelieu, krátce poté pak i velký kurfiřt Fridrich Vilém již námezdná vojska **stálá**, jež se někdy doplňují verbováním i násilným. Z těch dob začínají se datovati žaloby na vojnu, dochované v národních písních; ne ovšem jen u nás, nýbrž i všude jinde, kde brali mužstvo na vojnu podobným způsobem. Z těch dob nese český člověk vojenský život těžce až po naše časy.

*

Náš český novodobý antimilitarismus dá se rozložit ve tři složky:

a) v amilitarismus doby předbělohorské, mající svůj původ jednak v naprostém odvyknutí válečnému řemeslu, jednak ve vysokém mravním cítění tehdejších Čechů a v ošklivosti k surovým zvykům vojačství oněch dob;

b) v pasivní, podvědomý antimilitarismus, který byl výrazem národní obrany Čechů od persekuce bělohorské až do světové války;

c) v aktivní, uvědomělý antimilitarismus, vzniklý duchovním prouděním za éry po Bachovi, hlásaný pak nejen třídami socialistickými, ale živě i českými liberály.

Ostré hranice mezi těmito složkami ovšem načrtnouti nelze, poněvadž mají mnoho styčných míst a splývají často jedna s druhou

*

Bitva u Kolína zachránila sice Čechy před pruskou rákoskou, ale nemohla Marii Terezii získati ztracené Slezsko. Zachránila nás tím i jinak: můžeme tušit, co by pro další osud našeho národa v nejkritičtějších situacích znamenal těžký balast, kterým by se pro nás stala tato mohutná a bohatá korunová země s německým obyvatelstvem, kdyby zůstala Rakousku zachována. Bedřicha Velikého můžeme počítat k zachráncům českého národa, jakkoli to zní paradoxně.

*

Správně charakterisuje npor. Jeníček přehodnocení českého antimilitaristického citění v čisté ulejváctví za světové války. Zachovalo se nám v různých formách dodnes, výchovou doma a tradicí (vyprávěním tatíků o všelijakých válečných zkušenostech, některými literárními díly i způsobem psaní jisté části tisku) a skutečně rozežírá vojenský charakter jednotlivců až do nejvnitřnějších základů. Tento fakt vysvětluje, proč se mnozí lidé — ač jinak dobří Čechové, kteří považovali ulejváctví a švejkovinu za časů monarchie za svou vlasteneckou povinnost — nedovedli této vlastnosti zbaviti ani podvědomě, tím méně pak vědomě. I když uznávám spolu s npor. Jeníčkem momenty a důvody, které by snad trochu omlouvaly typ popřevratového ulejváctví a antimilitarismu, vidím hlavní příčinu tohoto neuvědomění v nehluboké mravní a národní výchově i sebevýchově českého člověka před válkou; české vlastenectví posledních desítek let před válkou bylo často sice okázalé, ale i hodně papírové a povrchní, demokratické citění projevovalo se víc formou nepěkné neotesanosti a vulgarity než vnitřním pochopením rovnosti a bratrství. Sem patří též Jeníčková věta z 3. odstavce IV. kapitoly: *Náš antimilitarismus je příliš sobecký a projevuje se především jako nedostatek lásky k nejbližšímu svému bližnímu.*

Odstraniti tuto vadu, zjednatí nápravu mohou jednak škola a tisk, jednak výchova vojenská, především však ony korporace, jež mají v programu mravní a národní výchovu dospívající mládeže, z těch zas zejména Sokolstvo. Je to též důkazem, jak velkou váhu má v Sokolstvu právě tato stránka výchovy, která až doposud byla přezírána na prospěch výchovy tělocvičné, aneb aspoň nedoceňována; ani dnes se ještě neklade všude v sokolských kruzích rovnítko mezi oba směry výchovy. Neváhám říci, že to byly právě některé zjevny z obrany země proti Maďarům v roce 1919, jež u mne způsobily na řadu let krizi mého sokolského přesvědčení, z níž až v poslední době jsem se delším uvažováním opět vymanil.

*

Ještě několik slov k tomuto thematu, zejména stran sobeckosti českého antimilitaristického citění. Sledováním nedávné zajímavé polemiky „Inteligent na vojně“ v „Přítomnosti“ i vlastním pozorováním nabyl jsem dojmu, že velká část naší školsky vzdělané inteligence nemá skutečného citění demokratického. Mnohý mladý muž z těchto vrstev se domnívá, že se mu umožněním rozvoje jeho intelektu dostalo větší ceny pro lidstvo než jeho méně šťastnému druhovi. I kdyby to snad nerad veřejně přiznal, je přesvědčen, že dobrý inženýr má pro národ, pro lidstvo mnohem větší hodnotu než dobrý švec, že zdatný právník znamená daleko víc než pořádný dělník. Je tomu tak asi i u jiných národů, ale u nás je toto přecenění hodnoty intelektuála — zajisté víc vnitřně citěné než praxí se projevující — zvláště silně vyvinuto. V tomto citění, v své podstatě nedemokratickém, vidím též jednu z příčin nechutí studovaného člověka k vojenské službě.

*

Havlíčková definice vzorného českého vojáka spolu s Jeníčkovým komentářem se mi tak líbily, že jsem požádal „Lidové noviny“, aby je zvláště na význačném místě otiskly. Pokud se týká proviso-

rií a nerozhodnosti v armádních otázkách, mohou se Jeníčkovy úvahy vhodně doplnití několika poznatky v rozličných člancích o těchto vecích, uveřejněných v odborném i v denním tisku.

V. Válka a státní idea.

Situace Pruska a jeho vojska za osvobozených válkách není líčena Jeníčkem úplně správně; dobře je vystižena toliko počáteční mentalita německého národa. Tradice pruské armády z doby Bedřicha Velikého se změnila ještě za života tohoto panovníka-filosofa, který v svém starším věku zatrpkl a pozbyl nadobro své radosti z tvoření, zacházeje tím tvrději se svou armádou, jež pak stále více a více přestávala na vnějších formách; ke konci Bedřichovy vlády nebylo již ani potuchy po původním jarém duchu tohoto vojska, dříve tak zdatného. Za jeho nástupce ustrnulo pak docela. Osten-Sacken: „Preußens Heer in seinem Anfängen bis zur Gegenwart.“) Pruská armáda, jež šla do války s Napoleonem, měla zastaralou taktiku, přestárlý sbor důstojnický, v němž bylo mnoho cizinců a který zacházel s mužstvem brutálně; v mužstvu samém bylo vedle 110.000 domácích vojáků víc než 80.000 cizozemců (Hermann v. Giehl: „Deutsches Heerwesen“). Není divu, že nemohla Napoleonovi čelit. Ale již po katastrofě u Jeny a po kapitulaci roku 1806 dochází rychle k změně citění Němců a k odboji celého národa proti Napoleonovi — oživovanému především královnou Luisou — a v necelých sedmi letech nastává obrození armády na moderním podkladě, nikoli v tradici Bedřicha Velikého. V roce 1813 uskutečňují reformátoři Gneisenau, Scharnhorst a Stein organizaci zeměbrany a domobrany a hned rok poté se zavádí obecná branná povinnost. V jarním tažení roku 1813 vystupuje proti Napoleonovi již pruská armáda 300.000 nadšených mužů. Od té doby pak stále mohutní.

Chci tím jednak naznačiti, jak mnoho závisí vojenský úspěch též na citu, jednak ukázati, že není vždy třeba navazovati na staré tradice.

*

Jeníčkovy názory o úkolech výchovy pro brannost podpisují v zásadě úplně. Jen v některých detailech jsem mínění odlišného. Nemyslím, že pro vypěstování pocitu soudržnosti v každém z příslušníků všech našich národností a pro vzbuzení přesvědčení, že Československá republika je jeho domovem, jehož celistvost bude hájiti vždy a proti kterémukoli nepříteli, je se třeba ohlížeti do minulosti a najítí ideu z historie, která by se projevila jednotlivými tradicemi a spojila tak národní celky v pravé a oduševnělé Čechoslováky. Upřímně říkajíc, nevěřím, že bychom takovou obecně jednotící ideu v naší historii mohli vůbec najít. Najdeme v ní určité momenty, které nás pojí se Slováky, jiné zase, jež nás sdružují s Němci, ale skutečně jednotné tradice, jež by probouzela u příslušníků všech kmenů pocit soudržnosti, v naší historii není. Na tomto základě nějakou společnou tradici budovati nelze.

Národní antagonismus mezi Čechy a Slováky je, jak známo, zcela jiného druhu než antagonismus mezi Čechy a Němci; o nějakých styčných bodech mezi Slováky a jádrem našeho

němectví, t. j. Němci z českých zemí není mi z historie zhora nic známo; i mezi Němci v českých zemích a Němci na Slovensku jsou rozdíly velmi podstatné; to, co spojuje Slováky a Maďary, nenalézá zase nejmenšího ohlasu v citění českém, často ani ne dost pochopení; o antagonismu česko-maďarském raději pomlčím. Jak bychom mohli tohle všechno překonávat na základě nějaké pozitivní jednotné idey z minulosti? Ale stát takové jednotné idey skutečně potřebuje; nemůžeme ji však hledat v historii, nýbrž musíme ji vytvořit na základě čistě **moderním, novodobém**, se zřením na nynější náš společný život ve směru politickém, kulturním, hospodářském a sociálním.

*

Přiznávám, že rozpory mezi Čechy a ostatními národnostními kmeny v republice jsou zbytečně živě vyvolávány určitých českých historických epoch; ne tak pro obsah těchto epoch, jako spíše pro způsob, jakým bývá tento obsah někdy podáván. Ale přispějí nějak zvlášť účinně vzniku státního citění, jestliže počnu v historii pracně vyhledávat momenty, jež mne sbližují tu s tím, tu s oním, a jednostranně velebiti tyto momenty na újmu jiných? Vzbuzování určitých historických reminiscencí je vždy nezbytně doprovázeno bezděčným připomenutím reminiscencí méně vhodných. Čeho dosáhneme zdůrazňováním idey cyrillo-metodějské, dnes nám tak vzdálené, vzpomene-li si, co následovalo a musilo následovat v církevní politice Čech? Tato idea má pozitivní smysl jen pro účely sledované zemřelým arcibiskupem Stojanem. Jak mnoho bude nám platna mimo hranice Čech tradice svatováclavská, přes svou bohatou náplň a přes výklad, jaký jí dává na příklad dr. Milan Hodža? Prohloubí se nějak zvlášť vzájemnost Čechů a Němců vzpomínkami na společný postup proti reakci v roce 1848, když si na druhé straně připomeneme slovanský kongres v Praze a jednání o účast Čechů při frankfurtském sněmě? To je mi již mnohem milejší these ministra dr. Spiny o česko-německé symbiose, poněvadž má věcný podklad a může mít velmi hodnotný praktický účinek. Mohou nás výklady o revoluci v Uhrách a v Praze roku 1848 nějak víc sbližiti s Maďary, když si připomenou postup Slováků a boje českých dobrovolníků pod Bludkovým vedením? Jsou opravdu všechny tyto momenty s to vytvořiti atmosféru, z níž každý národ státu bude čerpat svou státní tradici a lásku k republice? Tak jako husitská tradice, narazí i každé jiné někde na odpor; míním však, že v každé této tradici jsou hodnoty, jichž lze dobře využít pro reálné potřeby dneška. Je docela zbytečné, ba nerozumné stavěti knížete Václava Svatého proti kostnickému mistrovi — svědčí to o nepochopení podstaty husitského hnutí.

Nepotřebujeme starých tradic tam, kde od nich nemůžeme očekávat praktický výsledek, nemusíme navazovati na dávnou minulost. Shledávám na př. směšným, jestliže se při hovorech o česko-francouzském přátelství vzpomíná stereotypně krále Jana Lucemburského a bitvy u Krešáku.

Zajisté však nesmíme tvrdohlavě opomíjeti ony historické fakty, které nás mohou sbližiti. Dominující úlohu může mít zde — ale především i v **novodobém** našem státním životě — Morava, stejně blízká citění západnímu i východ-

nímu. Využijme z historie, nečekajíce od toho jediné spásy, všeho, co nás sdružuje; opakují, že tu záleží méně na tom, co vykládám, jako na taktním a objektivním podání bez stranické tendence, na oné citové finesse, kterou npor. Jeníček zcela správně doporučuje pro výklad tradice legionářské.

*

Každá intolerance je znakem nedostatečné kulturní vyspělosti; je jím tedy i intolerance nesmlouvavého katolicismu, který si nejen nedá „naočkovati husitismus“ (ač žádný rozumný člověk to nemůže chtít), ale zpravidla je nedůtklivý i při nejnevinnější zmínce, kterou se projeví uznání té neb oné dobré stránce husitství. Znáám ovšem i dobré katolíky, s kterými se dá o těchto věcech rozumně hovořiti, zrovna jako znám slušné Němce, s nimiž lze klidně debatovat na př. o vztazích husitství k učení Lutherovu. Arci, dokud někde intolerance trvá, je opravdu lépe o těchto věcech tam nemluvit; ale proto ještě nemusím mlčet i tam, kde o nich mluvití mohu. O husitském hnutí mohu vykládati nejen v Čechách, ale i tam na Slovensku, kde v té příčině nemusím mítí rozpaků — i slovenští evangelíci, jistě významná složka národa, i maďarští kalvinisté chovají M. Jana Husa v úctě. V tomto směru je u nás v republice husitská tradice o mnoho mezinárodnější než na př. tradice svatováclavská.

*

Vojákům (i slovenským a německým) mohu zajisté povědět leccos zajímavého o husitském hnutí, aniž se dotknu jejich citění náboženského nebo národního; nebudu nemoudře „velebiti“ celé hnutí v jeho ideovém obsahu, ale mohu jim vhodným způsobem vyprávět o oněch konkrétních vojenských věcech, které je jistě budou poutati a jež nezůstanou bez užitku pro jejich vědění. Nikdy jsem nesouhlasil ani s obsahovou náplní, ani s formou přednášek o tomto i o jiných podobných themech, jež kdysi pořádala pro mužstvo osvětová služba vojenská, a tvrdím rovněž jako npor. Jeníček, že se tím natropilo více škod, než prospělo.

*

Ať se nám již podaří vytvořit společnou státní tradici či nikoliv, vždy bude hlava státu u nás musit být osobností jednotící, která je povznesena nad strany a poměry, třebaš byla postavena v čelo státu jako výsledek určitých a náhodných konstelací. Je však třeba vychovati aspoň u slovanského obyvatelstva v republice státní citění do té míry, aby prezident byl vždy považován za strážce, jenž vyzdvihuje autoritu státu z rmutu a trudu všedního běžného života, a aby mu tato úloha nebyla znesnadňována. Neslovanské národnosti u nás mají pro to o mnoho více smyslu.

*

Diplomacie Viléma II. by se pěkně poděkovala za to, aby místo všenněmecké partaje byla podezírána, že právě prostřednictvím chebského Schönerera a trutnovského Wolffa uměle pěstovala starý předválečný antagonismus národností v Rakousku-Uhersku. Měla vhodnější, působivější a zejména diskretnější prostředky, aby pomáhala udržovat německou

a maďarskou hegemonii v habsburské monarchii. Toto podezření zní skoro tak, jako výtky německých nacionalů v Rakousku, kteří vyčítali vídeňským vládám, že podporovaly panslavismus.

*

Stran pletich šovinistů a politických křiklounů: tak jako my viníme ze šovinismu Maďary a Velkoněmce, tak vinili a viní oni nás. Pirandellovsky říkajíc: každý má svou pravdu. Útěchou nám může být, že procento jejich šovinistů je nepochybně o mnoho vyšší než procento šovinistů našich.

VI. Rodina a škola.

Rozumí se samo sebou, že budeme každým vhodným způsobem podporovat bojovnost své mládeže a že využijeme i záliby dětské duše pro vojančení. Ne pro boj jako boj, ale pro způsobnost k obraně; je to jen logickým důsledkem naší koncepce oprávněnosti války. Právě pro tuto koncepci musíme však u své mládeže paralelně pěstovati i smysl pro pacifismus a v tom se můžeme s mírovými snahami, dnes hlásanými, docela dobře shodnouti. Mám toliko námitky proti **způsobu**, jakým postupuje Mírová společnost Chelčického, která, ač v souhlase se svými zásadami, vede k jednostranné pacifistické výchově, nechávajíc otázku schopnosti k obraně úplně stranou.

Nenazval bych tedy činnost našich hlasatelů míru nevěcnou a lehkomyslnou, nýbrž jen neúplnou; vánoční výzvy k rodičům, aby svým dětem nekupovali vojenských hraček, považuji skutečně za výraz falešného humanismu. Je dobré a nutné vychovávat mládež v útlém věku tak, abych v ní podporoval smysl pro vojenství; po nějakém čase — řekněme od 14 let — mohu jí však vedle toho poněmáhu vysvětlovat vlastní účel bojovnosti. Nepochybuji o tom, že taková výchova, obezřele vedená, může dosáhnouti žádoucího výsledku.

VII. Veřejný život, spolky, žurnalistika.

Syn se zpravidla **nepřikloní** k politickému směru svého otce, poněvadž se mu obvykle zdá otcovo přesvědčení ne dost vhodné pro novou dobu. Jen tam, kde otec dovede chápati nové proudy a nové náměty, stále se vyskytující, kde má dost pružného ducha, aby se jim sám přizpůsoboval, může připoutat klíčíci přesvědčení svého syna do té míry, aby se mu neodcizovalo. Na to by měli rodiče a učitelé stále pamatovati.

*

Škola, tisk, tělovýchovné spolky budou moci snáze pěstovat ideu brannosti, bude-li konečně pevně a přesně vybudována instituce **branné** (= předvojenské) **výchovy**; pak se nebudou moci vymykat své povinnosti ani vědomě, ani bezděčně. Je v zájmu státu, aby k tomuto vybudování přikročil co nejdříve, nejen pro účinek čistě technický (pro usnadnění vojenského výcviku), ale i proto, že s pronikáním efektu mravního nelze již dlouho otálet. Přes zkušenosti světové války stále ještě není u nás jasného vědomí, že ve válce „armáda se toliko rve“ — bojuje však celý stát“ (A. A. Něznamov: „Sovremennaja vojna“). Čas kvapí; musíme konečně pomýšlet na to, jak vytvořiti brannou výchovu ze své mládeže:

1. fysicky a morálně zdravé občany, jasně chápající základní smysl a význam státního zřízení demokratické republiky i svou povinnost k její obraně;

2. mladé muže technicky tak vyspělé, aby se při zkrácené přesenní službě stali z nich spolehliví a uvědomělí vojáci, dokonale vládnoucí svou zbraní.

V zájmu věci samé by bylo lépe hledat cvičitele pro tuto výchovu mimo vojenské kruhy, avšak cvičitele takové, kteří by s armádou žili jedním duchovním životem, nevzdalovali se od ní a měli plné porozumění pro její potřeby.

*

Nesmíme miličnickou soustavu zavrhnout a limine, jednou provždy, jako neuskutečnitelnou. Naopak, jsem toho názoru, že jednou k ní přejdeme tak jako tak. Věřím-li, že lidstvo stále víc a více bude dospívat k tomu, aby války pro výboj byly učiněny nemožnými, věřím eo ipso i v to, že se nynější branné systémy evropských států změní jednou v systém miliční. Půjde to jistě velmi pomalu — i nejmladší naše generace se toho sotva dožije. Je tedy třeba upozorňovat stále mládež na prozatímní nemožnost zavedení miliční soustavy; nelze ji však odmítati vůbec, poněvadž by se tím brala mládeži víra v mravní pokrok lidstva a mohli bychom právem být podezříváni z „militarismu imperialistického“.

*

Pokud je mi známo, žádný ze západních států evropských nezavrhne miličnickou soustavu zásadně, ač se tam obecně uznává, že zatím ji zavést nelze. Ani sověťová vláda v Rusku — která přece počítá se všemi prostředky k ovládnutí světa svými ideami, tedy za daných poměrů i s prostředky násilnými — nezřídí se miličnického systému, ač potřebuje na dlouhou dobu stálé armády, schopné i výboje. Třebaže nechci dávat za vzor její metody, směřující k organizaci vojska, uvádím zde pro zajímavost základní cíle branné výchovy ruské komunistické mládeže:

1. přisvojením vojenských vědomostí a vojenských zvyků zesílení způsobilost k obraně státu a připravení tak základnu pro převedení armády k počátkům miličních formací;

2. dokonalým proniknutím všech druhů sportu v pracujících masách lidu zvednouti jejich fysický stav na výši co možná největší a tím zvýšiti i **výrobní síly** země. (N. Lisovskij: „Kratkij očerk razvitiija vněvojskovojo podgotovki“, Moskva 1924).

*

Škaredé zjevy, jež jsou výrazem předodvodních a poodvodních nálad části našich branců, mají svůj původ ne tak v odlišném citění mládeže z Čech na rozdíl od citění mládeže na moravském a slovenském venkově, jako spíše v politicko-třídní výchově, pohybující se v našich dělnických vrstvách namnoze ze zvyku v starých, předválečných kolejích. Setkáme se s těmito zjevy nejen v Praze a na severu Čech, ale i v Brně a v uhelné pánvi moravskoslezské i v průmyslových střediscích slovenských (na př. v Žilině, ve Vrútkách, v Handlove atd.), tedy všude tam, kde je pokročilá industrialisace. Zákazy nic nepomohou, výchova ve škole málo; hlavní slovo tu mají politické strany socialistické, pokud zdůrazňují svůj kladný poměr k státu. Soustavnou

výchovou uvnitř strany, především svým tiskem, mohly by brzo dosíci nápravy. Pozoruji ostatně, že se to děje, ačkoli ne v náležitě míře, asi z příčin oportunních, se zřetelem k straně komunistické i k socialistickým stranám německým.

*

O nedostatečném demokratickém citění studované mládeže psal jsem již výše. S jinými Jeníckovými postřehy o poměru našich mladých intelektuálů k vojenské službě souhlasím. Toliko bych se chtěl ještě stručně zmínit o hlavní bolesti našich branců-intelektuálů, totiž o **náskoku**, jež získávají v budování své existence jejich druhové ze studií, kteří nebyli uznáni za schopny k vojenské službě. Dokud nebude tato otázka vyřešena, dotud nebude v naší inteligenci dostatek chuti k plnění branné povinnosti. V menší míře platí to i o části branců ostatních.

*

Za své sedmileté funkce důstojníka tiskové služby měl jsem dostatek příležitosti pozorovati, jak neinformovaně a nevhodně referuje značná část našeho tisku o vojenských věcech. Zajisté se tu poměry lepší; ale jsme ještě na hony vzdáleni od uvědomění, které má v té příčině žurnalistika západních států i na př. denní tisk polský a jihoslovanský.

VIII. Důstojnický sbor.

Nemám, krom jedné věci, žádné zvláštní poznámky k této Jeníckově kapitole. Upozorňuji jen — ač tu nejsem prvním — že je u nás velmi třeba zařídit věci tak, aby každý důstojník měl plnou důvěru v kvalitu svých druhů a představených. Zde je nutná akce nejen zdola, v brzdění nadbytečného přeceňování sama sebe u mladých důstojníků, ale i shora, v stálém a usilovném zlepšování vlastní jakosti. Kdo nejde kupředu, jde zpět.

(Psáno v červenci 1929.)

VOJENSTVÍ DOMA A V CIZINĚ

A. R. H.:

In memoriam kpt. pol. pil. letce Alfréda Soukupa.

Černý pátek 6. září t. r. připravil naše vojenské letectvo o jednoho z nejlepších mladších důstojníků, který celou svou povahou, svou živelnou láskou k leteckému povolání a veškerou svou mužnou opravdovostí, s jakou chápal své povinnosti, byl vzorem leteckého důstojníka. Byl z toho druhu lidí, kteří do povolání letce promítají celou svou bytost a docilují nejvyšší možné dokonalosti. Pro tyto své vlastnosti byl jedním z těch, kdo byli zvoleni, aby hájili letošního roku barvy Československa v těžkém leteckém závodě kolem Malé dohody a Polska.

Nadšení, s jakým šel do závodu, mužně si dobýváje vítězství, vyjádřilo se v počátku závodu tím, že měl nejlepší výkony. Byl první v rychlostním závodě